

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΑΥΛΟΥ

**ΛΟΓΟΣ ΠΟΥ ΕΚΦΩΝΗΘΗΚΕ ΣΤΗΝ ΕΟΡΤΗ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ:
ΟΙ ΣΚΕΨΕΙΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΛΟΥΤΟΥΝΤΕΣ**

Τα κείμενα των Τριών Ιεραρχών, του Μεγάλου Βασιλείου, του Γρηγορίου Θεολόγου και του Ιωάννη Χρυσόστομου, την μνήμη των οποίων σήμερα γιορτάζουμε, ανήκουν στην κατηγορία των «ανοικτών έργων». Αυτό σημαίνει πως ο λόγος τους δεν αφορά μόνο την Ύστερη αρχαιότητα, που ήταν η εποχή τους, αλλά κάθε χρονική περίοδο με την έννοια ότι είναι οδοδείκτης γι' αυτόν που θέλει να κατανοήσει την πραγματικότητα και να προσεγγίσει τις παραμέτρους της. Είναι απαραίτητο λοιπόν να αποτελεί διδακτικό αντικείμενο και μέσον γραμματισμού της νέας γενιάς, αφού αποτελεί εργαλείο ερμηνείας και κατανόησης του κόσμου, στον οποίο οι μαθητές μας θα είναι πρωταγωνιστές

Στην κατηγορία των «ανοικτών έργων», ανήκει και ο λόγος του Μεγάλου Βασιλείου «Ομιλία προς πλουτούντας», που είναι αντιπροσωπευτικός της σκέψης των τριών Πατέρων, και γι' αυτό η σημερινή ομιλία θα επικεντρωθεί σε αυτόν. Αποτελεί κείμενο που θα δώσει ερμηνευτικές προτάσεις σε όποιον επιχειρήσει να εξετάσει δύσκολες καταστάσεις σαν αυτές που βιώνουν σήμερα αρκετοί συνάνθρωποί μας. Εκφωνήθηκε με αφορμή τους στίχους του Ευαγγελίου που αναφέρονται στον πλούσιο νέο, ο οποίος ήθελε να μάθει από τον Ιησού τι πρέπει να κάνει για να έχει αιώνια ζωή. Ο Κύριος του τόνισε ότι πρέπει να τηρεί τις εντολές. Ο άνθρωπος του απάντησε πως τις τηρεί. Ο Ιησούς του ζήτησε τότε να απαρνηθεί τα πλούτη του. Περίλυπος έφυγε τότε ο νέος, γιατί είχε μεγάλη περιουσία, γεγονός που έκανε τον Διδάσκαλο να

πει: «Αλήθεια σας λέω, δύσκολα θα εισέλθει πλούσιος στη Βασιλεία των Ουρανών. Ευκολότερο είναι να περάσει γκαμήλα από το μάτι της βελόνας, παρά να εισέλθει πλούσιος στη Βασιλεία του Θεού».

Ο Μέγας Βασίλειος δεν αρκείται να αναφέρει μόνο τον Κυριακό λόγο, αλλά με συγκεκριμένες επισημάνσεις καταγράφει παθολογίες, τις ερμηνεύει και προτείνει θεραπείες. Μέλος και ο ίδιος της επαρχιακής αριστοκρατίας της αυτοκρατορίας, που απαρνήθηκε όμως τις ανέσεις τις οποίες θα μπορούσε να έχει από τη θέση του, γνωρίζει άριστα καταστάσεις που δημιουργούν ανισότητες και είναι υπεύθυνες για κοινωνικές διαφοροποιήσεις.

Αν και η ομιλία εκφωνείται υπό το πρίσμα της αιώνιας ζωής, έχοντας ως τελικό στόχο να πειστούν οι πλούσιοι της εποχής του για την ματαιότητα της συσσώρευσης πλούτου δε χάνει τον καταγγελτικό της χαρακτήρα. Αποτελεί δηλαδή αντιπροσωπευτικό δείγμα της σκέψης των Πατέρων της Εκκλησίας, οι οποίοι ακολουθώντας το προφητικό κήρυγμα της Παλαιάς Διαθήκης, δε δίσταζαν να ελέγξουν τους πλούσιους και τους ισχυρούς της εποχής τους, χωρίς να υπολογίζουν συνέπειες. Καταγράφει λοιπόν τη ζωή τους, μη διστάζοντας να ελέγξει ακόμη και αυτούς που, χρησιμοποιώντας θρησκευτικές πρακτικές θεωρούσαν τον εαυτό τους καλό χριστιανό, ξεχνώντας τον πλησίον και τα προβλήματά του. Ο λόγος του είναι συγκλονιστικός: «Γνωρίζω» αναφέρει, «πολλούς που νηστεύουν, προσεύχονται, στενάζουν, επιδεικνύοντας έτσι όλη την αδάπανη ευλάβεια. Σε όσους όμως θλίβονται δε δίνουν ούτε μία δεκάρα! Ποιο είναι το όφελος της υπόλοιπης αρετής;». Οι αντιθέσεις που παρουσιάζει στο έργο του βοηθούν να γίνουν κατανοητά κοινωνικά σχήματα που διαμόρφωσαν νοοτροπίες και ανέδειξαν προβληματισμούς

χρήσιμους για την ερμηνεία των κοινωνικών δομών του αρχαίου κόσμου. Με δωρική γραφή που ταιριάζει στις καταστάσεις που βιώνει, καταγράφει γεγονότα και συμπεριφορές για να προτείνει κατόπιν λύσεις.

Αυτοί λοιπόν που ανήκουν στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα έχουν πολλά στρέμματα καλλιεργήσιμης και φυτεμένης γης, κατέχουν βουνά, πεδιάδες, κοιλάδες, ποτάμια, λιβάδια. Ταυτόχρονα η περιουσία τους περιλαμβάνει χρυσό, άργυρο, μαργαριτάρια, πολύτιμους λίθους. Έχουν λοιπόν ακόρεστη δίψα για πλούτη. Δεν τους αρκούν αυτά που έχουν, αλλά ζητάνε άλλα τόσα. Μοιάζουν, υπογραμμίζει ο επίσκοπος της Καισαρείας με τους μέθυσους που βρίσκουν αφορμή να πίνουν συνεχώς, όσο τους βάζουν κρασί. Δεν τους ευχαριστούν, λέει, όσα έχουν και ας είναι τόσα πολλά. Τους λυπούν όσα δεν έχουν, όσα υποθέτουν ότι τους λείπουν. Η ζωή τους είναι μέσα στην περιττή πολυτέλεια και σπατάλη.

Έχουν, αναφέρει ο μεγάλος Πατέρας, άχρηστα πράγματα που κανένας δε μπορεί να σκεφτεί. Χιλιάδες άμαξες, άλλες για να μεταφέρουν αποσκευές και άλλες τους ίδιους καλυμμένες με χαλκό και άργυρο. Πλήθος άλογα ράτσας που τα επιδεικνύουν. Όλα τα εξαρτήματά τους είναι πανάκριβα: τα χαλινάρια, οι ζώνες, τα περιδέραια είναι αργυρά και χρυσοκέντητα. Με υφάσματα πορφυρά στολίζουν τα ζώα σα γαμπρούς. Οι υπηρέτες των πλούσιων της εποχής είναι αμέτρητοι, αρκετοί για κάθε πολυτέλεια: επίτροποι, ταμίες, γεωργοί, τεχνίτες για να φτιάχνουν ό, τι εφευρέθηκε για απόλαυση και τρυφή, μάγειροι, αρτοποιοί, οινοχόοι, κυνηγοί, γλύπτες, ζωγράφοι. Έχουν κοπάδια καμήλες, άλογα, βόδια, πρόβατα, χοίρους. Σπίτια που λαμποκοπούν από την πολυτέλεια με τοίχους που έχουν περαστεί με χρυσάφι. Αργυρά κρεβάτια και τραπέζια, ελεφάντινα καθίσματα και

αμάξια. Να τονιστεί εδώ πως οι παραπάνω αναφορές δεν είναι καθόλου υπερβολικές, αν σκεφτεί κάποιος πως οι Δυνατοί της Μέσης Βυζαντινής περιόδου κατείχαν χιλιάδες εκτάρια γης. Για παράδειγμα η χήρα Δανιηλίδς εκμεταλλεύονταν όλη την Πελοπόννησο και επηρέαζε την πολιτική του αυτοκράτορα Βασίλειου Α΄. Η σύγκριση όμως με τη ζωή των φτωχών, όπως περιγράφεται στο λόγο του Μεγάλου Βασιλείου, είναι το λιγότερο αποκαρδιωτική. Ο επίσκοπος της Καισάρειας γνωρίζει καλά την αθλιότητα στην οποία ζούσαν, αφού συνεχώς ήταν στο πλάι τους προσπαθώντας να βοηθήσει με όλες τις δυνάμεις του. Δε διστάζει να κατονομάσει τους υπεύθυνους γι' αυτή χωρίς να λογαριάζει τις συνέπειες: είναι οι ισχυροί που γρονθοκοπούν τους φτωχούς, βασανίζουν τους υπηρέτες τους και παροργίζουν τους γείτονές τους. Χτυπούν αυτούς που τους αντιμιλούν, καταγγέλλουν για εξύβριση αυτούς που θρηνούν, ενώ οι συκοφάντες είναι πανέτοιμοι να τους προσφέρουν τις υπηρεσίες τους.

Οι φτωχοί είναι χιλιάδες, εξαθλιωμένοι και στέκονται έξω από την πόρτα των πλούσιων. Αν οι τελευταίοι διέθεταν ένα δαχτυλίδι τους θα απαλλάσσονταν από τα χρέη τους και θα ανόρθωναν τα σπίτια τους που κατέρρεαν. Ένα απόθεμα ρούχων τους θα μπορούσε να ντύσει έναν ολόκληρο λαό που τρέμει από το κρύο. Ο Μέγας Βασίλειος τελειώνοντας δε διστάζει να περιγελάσει και αυτούς που αρχίζουν να κάνουν φιλανθρωπίες στο τέλος της ζωής τους, θεωρώντας ότι έτσι θα συγχωρεθούν. «Προσφέρεις», λέει, «στον ευεργέτη σου, ό, τι περίσσεψε αφού έζησες τη ζωή σου». «Πως τολμάς», συνεχίζει, «να προσφέρεις αποφάγια στο Θεό;». Και προτείνει τη λύση για τη ζοφερή κατάσταση που περιέγραψε: κατανομή του πλούτου και απόδοση αγαθών σε αυτούς που ζουν.

Το ίδιο πνεύμα διακρίνει και τους δύο άλλους μεγάλους Ιεράρχες, το Γρηγόριο το Θεολόγο και τον Ιωάννη Χρυσόστομο. «Αρπάζεται τις υπό της εξουσίας συνήγορος ο θείος Πατήρ. Λιμός ενοχλεί, ο συνήγορος γίνεται τροφεύς. Νοσεί τις, ο τροφεύς μεταβάλλεται εις ιατρόν. Πενθεί γίνεται παρηγορία. Είναι ξένος, ο επίσκοπος θα φροντίσει γι' αυτόν», λέγει ο Θεοδώρητος Κύρου, μιλώντας για το έργο του Χρυσοστόμου.

Τιμώντας λοιπόν σήμερα τους «τρεις μεγίστους φωστήρας της τρισηλίου θεότητας» οφείλουμε να εντρυφήσουμε στις ιδέες τους που τις υλοποιούσαν με τον τρόπο ζωή τους. Είναι παρόντες στον ανθρώπινο πόνο, όπως φάνηκε και στο κείμενο του Μεγάλου Βασιλείου, για το οποίο κάναμε λόγο. Συμπάσχουν και προτείνουν λύσεις. Αποτελούν έτσι ένα θαυμαστό υπόδειγμα και για το σημερινό άνθρωπο που καλείται να τους μιμηθεί.

Νίκος Παύλου